

2. Візуальне вивчення і аналіз натури; вибір точки та рівня зору на натуру

Перш ніж приступити до композиційного зображення на аркуші паперу необхідно уважно проаналізувати натуру, зрозуміти її пластичний, кольоровий і емоційний характер, умови освітлення, акцентуючи увагу на найхарактерніших її особливостях.

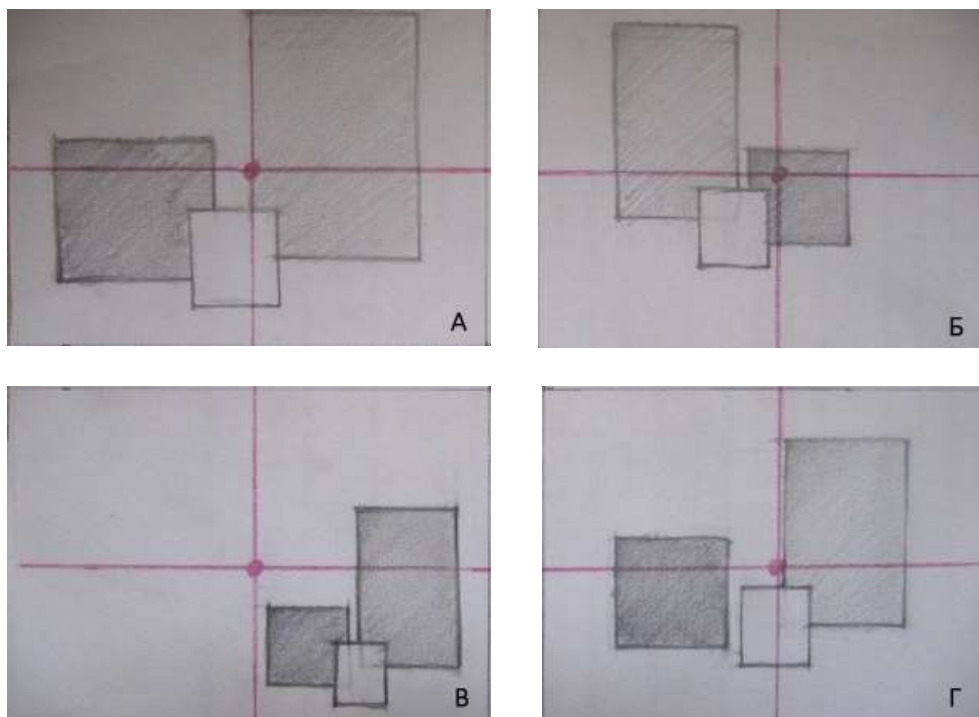
Надзвичайно важливе та відповідальне завдання – вибрати точку зору з якої буде виконуватися зображення натюрморту. Достатньо, наприклад, змінити відстань і рівень зору, переміститися вправо чи вліво відносно моделі і виразність натури може кардинально змінитись. Скільки буде точок зору на натуру, стільки і можливих композиційних рішень натюрморту. З вибраної точки зору натура повинна сприйматися виразно. Предмети не повинні закривати один одного, гармонійно розміщуватися в форматі, створювати певну рівновагу мас, тонально-кольоровий і масштабний ритм. Найвдалішим місцем для роботи з натурою вважають фронтальне розміщення.

Відстань до моделі повинна бути такою, щоб її можна було охопити поглядом всю одночасно (2-3 величини по більшій стороні – висоти або ширини). Менша відстань створить небажані результати, які будуть стосуватись цілісності зображення натури, а більша відстань навпаки – дасть цілісність, але невираженість переднього плану.

Після вибору точки зору потрібно визначити рівень зору. На практиці це означає роботу на високому мольберті (рівень горизонту явно вищий навчальної постановки), середній по висоті (рівень горизонту на рівні навчальної постановки), або низькому мольберті (рівень горизонту нижче рівня навчальної постановки). При нижній точці зору предметна площина сильно скорочується, дальні предмети відходять в різкий ракурс, передні стають більш значними, монументальними. Нижня точка зору використовується при необхідності надати зображенню величний характер. Зовсім інше враження створює натюрморт написаний з верхньої точки зору. Таку постановку ставлять на низькій підставці або на підлозі. Характерна особливість натюрморту з високої точки зору – майже повна відсутність вертикальної площини. Тут тлом слугує сама площина, на якій розташовані предмети. Верхня точка використовується в тих випадках, коли необхідно більше розповісти про зображуваний натюрморт. Коли потрібно показати предмети на передньому плані, а також другорядні предмети, ніби наближаючи їх до глядача [7,149 - 150].

3. Пошук рішення композиції та масштабу вертикального чи горизонтального зображення за допомогою ескіза-начерку та «видошукача»

Вибравши точку зору і рівень зору для роботи, необхідно вибрати формат для зображення. Вибір формату обумовлений, як правило, характером постановки скомпонованої по схемі горизонтальної, вертикальної чи квадратної композиції. Наприклад, щоб зобразити широкий панорамний простір, використовують горизонтальний формат. Вертикальний формат створює враження святковості, монументальності. Формат наближений до квадратної форми створює враження стійкості, статичності композиції. В композиції листа не повинно бути «порожніх», «непрацюючих» місць. Потрібно пам'ятати, що надто мале зображення, якщо воно не виражає задуму художника, «плаває» в великому порожньому просторі, воно композиційно нестійке [7,151]. В той же час, надто велике зображення виглядає неправдивим, висунутим вперед, ніби виходить за межі картинної площини. Наповненість формату дозволяє досягати різних виражаючих ефектів (мал.2).

мал. 2. Варіанти композиційного розміщення натюрморту на аркуші
А, Б, В – невірне розташування натюрморту на аркуші. Г – вірне розташування на аркуші.

Щоб полегшити пошук композиційного рішення навчальної композиції, можна використовувати «видошукач»(прямокутник у вигляді віконечка пропорційно зменшений в декілька разів, відповідно до основного формату). Через цей прямокутний отвір, примруживши одне око, як у видошукачі фотоапарата, можна знайти найбільш оптимальну для навчальної постановки композицію. Наближаючи до ока «видошукач» чи віддаляючи, рухаючи його вправо чи вліво, вниз чи вгору, знаходять місце і масштаб зображуваного предмета. Користуватися такою рамкою зручно, так як її периметр слугує обмеженням просторового навколишнього середовища в якому знаходиться натюрморт, що допомагає чітко уявити собі «модель», як дещо самостійне і ціле.

Компоновка майбутнього зображення предметів на аркуші паперу – складна і відповідальна задача. Вдала композиція закладає основи цікавого, виразного зображення на протязі всіх етапів роботи: від рисунка до кольорового зображення. Саме творіння постановки є процесом творчого задуму. Щоб грамотно вести компоновку і закріпити зорове враження від натури, потрібно уявити собі на аркуші паперу закомпоновані вже предмети, і тому організація аркуша паперу, або компоновка – справа першочергова і найважливіша. Наступним логічним кроком буде виконання ескіза-начерку в правому верхньому куті аркуша паперу. При компоновці групи предметів, важливо бачити предмети в постановці не окремо, а в цілому. Ескіз-начерк виконується узагальнено, без зайвої деталізації абрису предметів. Мета – розташування предметів в просторовому середовищі відносно один одного на основі геометричного центру формату. Однією рукою тримаємо «видошукач», дивлячись в нього, іншою – зображуємо етапи роботи.

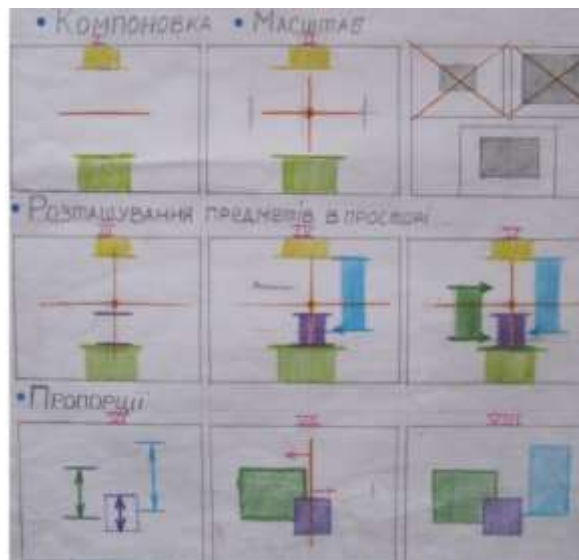
З якою послідовністю виконуємо ескіз-начерк?

1. Знаходимо геометричний центр аркуша паперу (за допомогою діагонального ділення).
2. Намічаємо загальну масу всієї групи предметів на аркуші паперу з урахуванням гармонійної рівноваги композиції та поля паперу(зверху оптичний простір менший, знизу – в 1,5 рази більший; з боку освітленої частини менше, ніж з тіньової з врахуванням падаючих тіней).

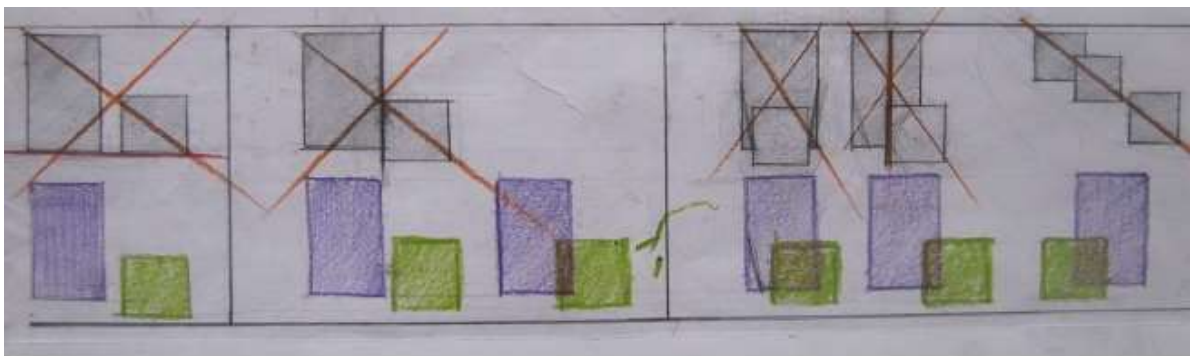
3.Формуємо композиційний центр (предмет найбільший або найважливіший в змістовному відношенні, так як в натюрморті завжди якийсь предмет є головним, а інші – другорядні).

Надзвичайно велику роль на даному етапі виконання ескізу є врахування просторового розташування предметів на площині. Потрібно звернути увагу як розміщуються предмети і відносно один одного. Знаходження розташування предметів не повинно вийти за межі заданого поля паперу, так як порушиться масштаб зображення (мал. 3).

4. Якщо предмети натурної постановки розташовуються на одному рівні, або торкаються один до одного, чи закривають основу один одному, що суперечить законам композиції, можна їх трохи творчо пересувати для гармонійної рівноваги (мал. 4).

мал. 3.Виконання ескіза-начерку

мал. 4.Закони композиції в натюрморті

На основі ескізного начерку виконується компоновка на чистовому аркуші паперу. Рисунок під акварельний живопис виконується легким натиском олівця з найменшим використанням гумки, для збереження фактури паперу.

Потрібно пам'ятати, що *рисунок – основа живопису. Він був і залишається міцним стовбуром квітучого дерева живопису, який «тримає» на собі яскравість її фарб*[1, 28]. Тому, будуючи предмет, знаходячи його конструкцію, потрібно пам'ятати, що кожна лінія, складова форми буде в майбутньому допомагати в зображенні кольором. В реалістичному живописі рисунку відводиться головна роль, так як форма і колір повинні знаходитись в гармонійній єдності.

4.Пропорції, лінійно-конструктивна побудова з урахуванням перспективи

та виявленням характеру предметів

Слово «пропорція», яке в перекладі означає «співвідношення», «співрозмірність», що характеризує розміри предметів та їх окремих частин. Рисунок не випадково називають відвертою розмовою художника з натурою.

«Ніколи не малюйте мовчки, а завжди спілкуйтеся в думках з самим собою. Малювати – означає думати», - стверджував П.П.Чистяков[1, 46]. Оточуючі нас предмети характеризуються не тільки своєю конструкцією (будовою), але й своїми розмірами. Таким чином, кожному предмету властиві свої співвідношення як основних величин між собою, так і окремих його частин до основних розмірів, або свої *пропорції*.

При аналізі натурної постановки (натюрморту) із трьох предметів, одразу виникає запитання про пропорційні відношення одного предмета до інших. Надзвичайно важливу роль буде відігравати тренування свого окоміра, тобто, визначати пропорції предмета на око, тільки перевіряючи його за допомогою «візування».

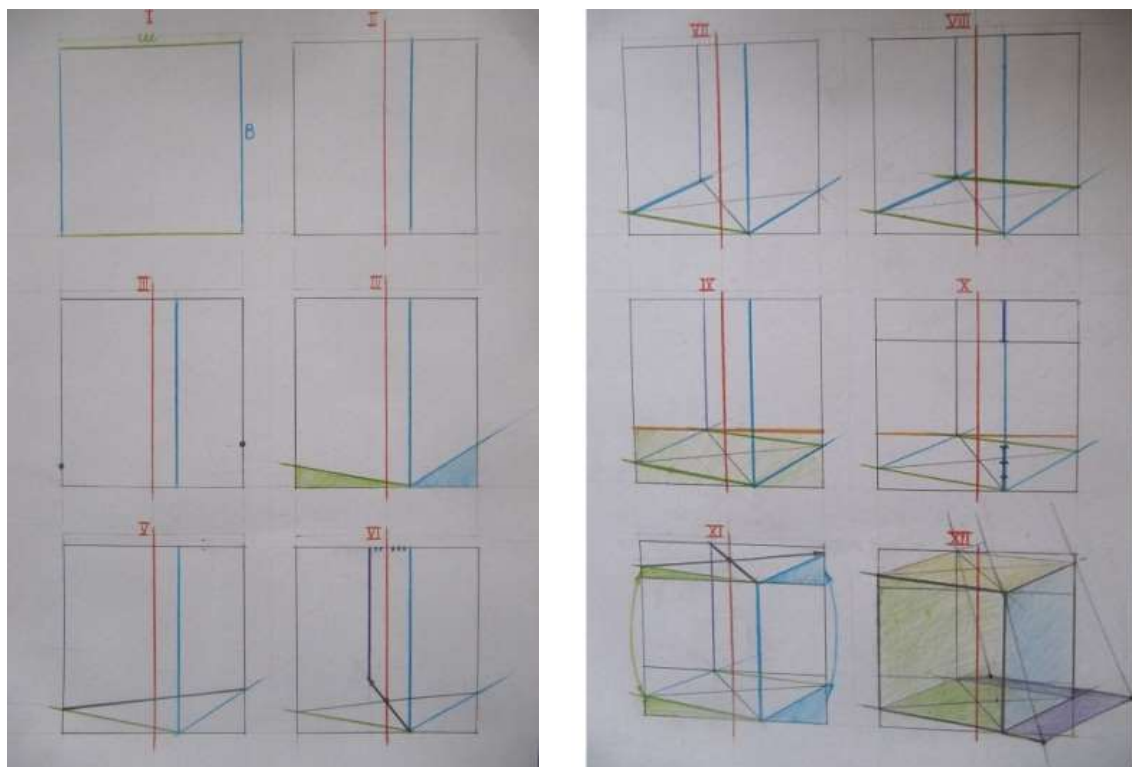
Вивчення пропорції природи – це лише першопочатковий етап вміння вірно зобразити предмети на аркуші паперу.

Як правило, навчальний рисунок натюрморту прийнято виконувати меншим за натуру. Тобто, потрібно вибрати єдиний масштаб для зображення всієї групи предметів. Якщо ми, виходячи з розміру аркуша паперу, зображуємо глечик в два рази меншим від його натуральної величини, то і інші предмети цього натюрморту потрібно зображувати із врахуванням єдиного масштабу. Ігнорування цієї вимоги створює порушення змісту природи. В результаті чого, предмети в рисунку будуть погано розпізнаватися.

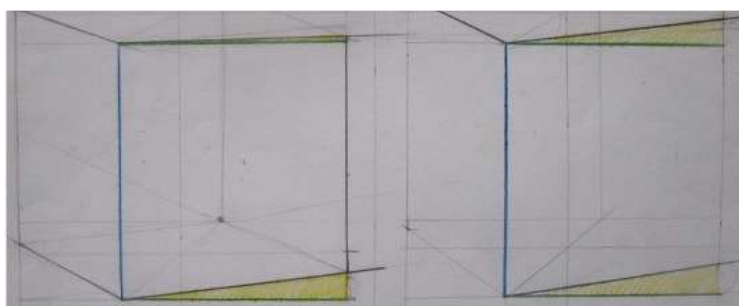
Потрібно враховувати, що відносно загальної маси знаходимо розміри окремих частин. Помилки в пропорціях допускаються тоді, коли всю роботу

над етапами доводять до виявлення в характері, а інші залишають ніби в площинному етапі. Такий хід роботи над натюрмортом виключає із побудови метод порівняння. Таким чином, послідовність ведення рисунка під акварельний живопис і уточнення пропорційних величин об'ємів повинно створюватися на всіх етапах одночасно – від першого, ще площинного розміщення предметів на аркуші паперу, до завершення рисунка з нанесенням третього виміру. Коли всі предмети знайдено за пропорційними співвідношеннями можна переходити до лінійно-конструктивної побудови кожного з предметів.

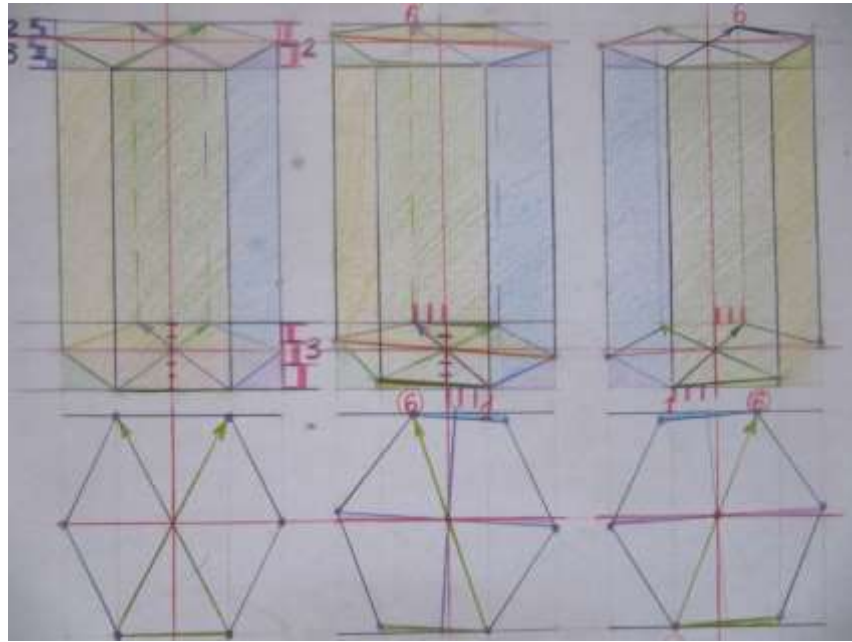
Для того, щоб навчитися грамотно і правильно зображувати форму предмета, необхідно зрозуміти заховану від очей внутрішню структуру предмету – **конструкцію** («побудова», «структура», тобто взаємне розміщення частин предмета та їх співвідношення). Це важливо знати і розуміти при зображенні кожної форми, адже чим складніша форма, тим більше потрібно вивчати її внутрішню будову. Форма предмета пізнається легше, коли художник намагається уявити собі малюнок прозорим, так ніби він зроблений зі скла (мал. 5).

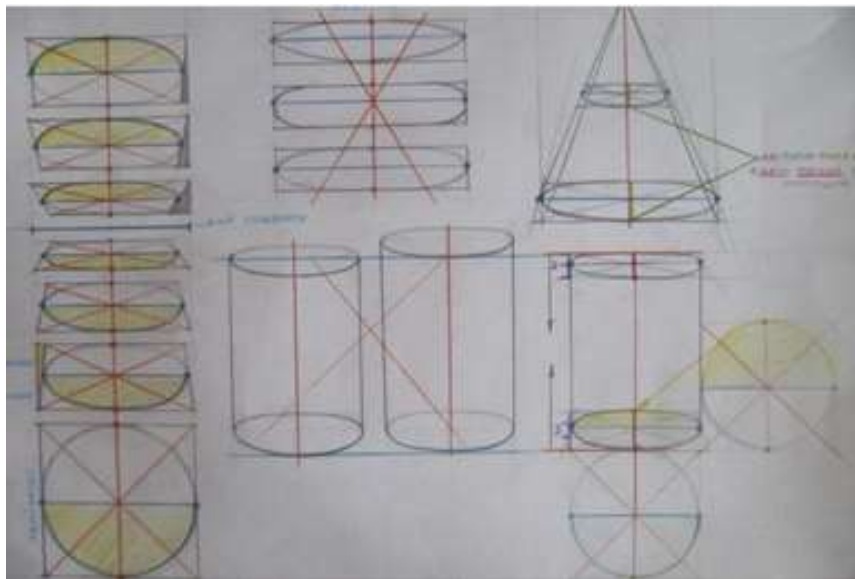
мал. 5.Методи побудови куба

Невірна побудова куба

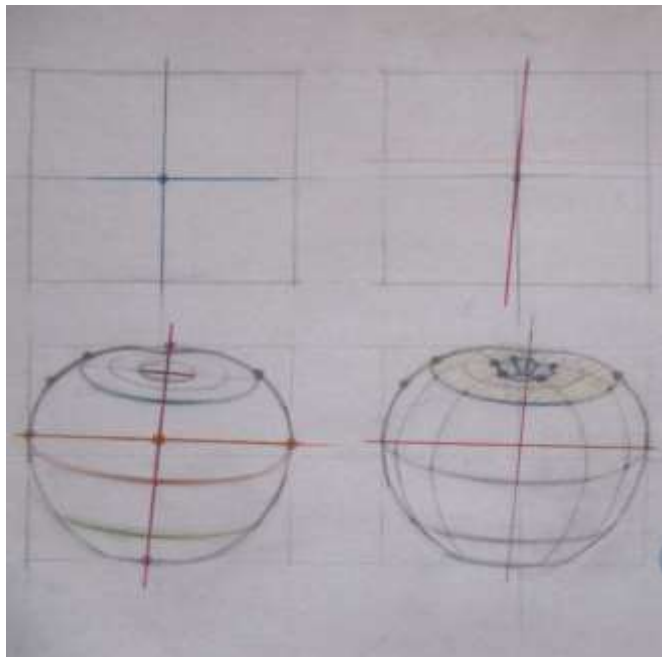
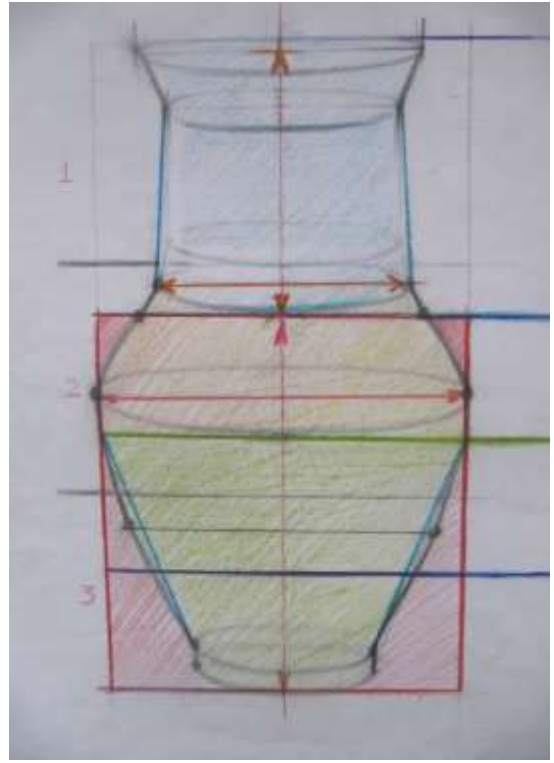
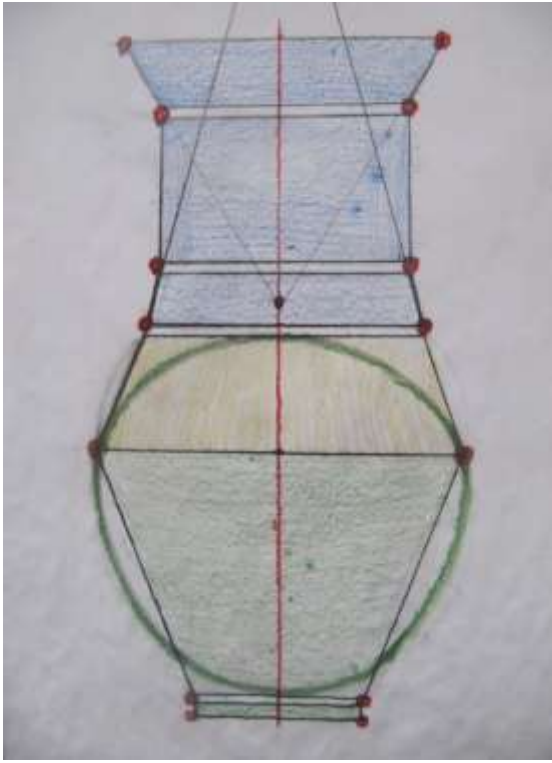

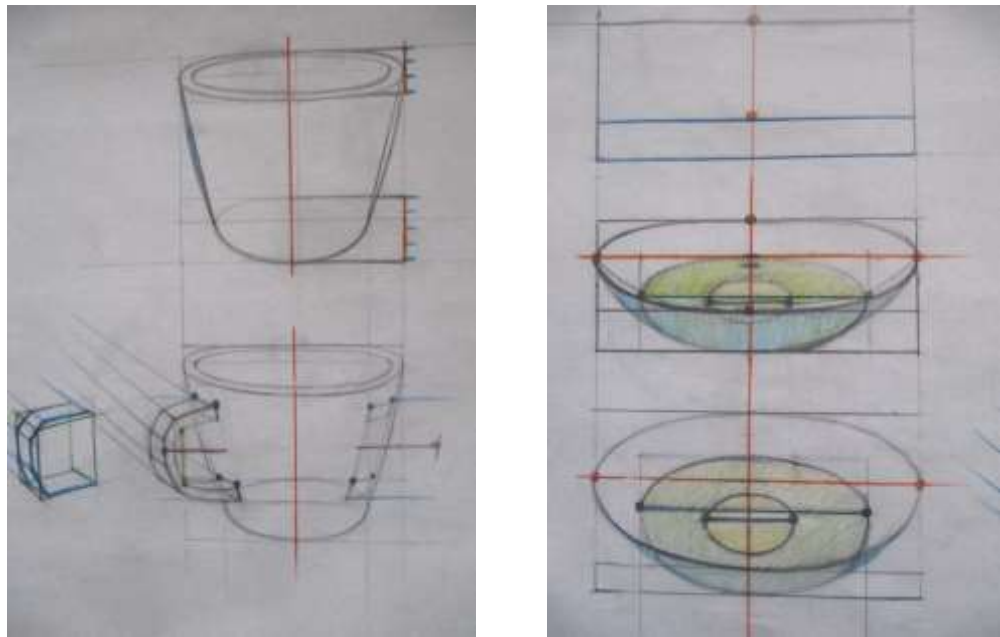
Методи побудови шестигранної призми

мал. 5.Методи побудови циліндричних предметів

Конструктивну будову рисунка того чи іншого предмета створює зображення з урахуванням перспективної зміни площин, які утворюють об'ємну форму, і простих геометричних тіл, які приймають участь в їх формоутворенні. Під **великою конструктивною** формою в навчальному зображенні розуміється співвідношення як частин предмета, так і предмета в цілому з простими геометричними тілами (циліндром, конусом, кулею, призмою),(мал. 6).

мал. 6.Методи побудови предметів побуту (гличика,яблука,горнятка)

5.Завершення рисунка під акварельний живопис з нанесенням третього виміру на предметах згідно освітленості та матеріальності.

Після того, коли вся предметна площина організована предметами натюрморту побудованими, уточняємо лінією кількість вертикальної та горизонтальної площин. Знаходимо висоту, ширину, рух, напрям та характер драперії відносно предметів.

Надзвичайно велику роль в подальшій роботі з кольором буде відігравати нанесення третього виміру на предметах. Знаючи закони перспективи площини ми знаходимо відносно натури на кожному предметі кількість світла та тіні. Після чого аналізуємо структуру освітленої частини, на якій знаходиться **полюск**, який утворюється на площині найбільш поверненій до світла, а видимість його характеризує **поливаність** предмета. Полюск знаходиться в оточенні світла, який ми виявляємо характерною лінією. **Півтінь** є зоною поступового переходу від освітленої частини об'єму до тіншової. Тіншова сторона предметів має чітку **власну тінь** і відображене світло – це **рефлекс** від оточуючого середовища та падаючої тіні. Рефлекс чітко прослідковується на поливаних предметах, так як така поверхня добре відбиває світло. Завершальним етапом буде нанесення третього виміру та знаходження на предметній площині **падаючих тіней** і їх **рефлексів**. Потрібно пам'ятати наступне: там, де закінчується власна тінь на предметах, там і починається падаюча. Така цілісність в натюрморті існує тому, що це є зона тіней. Ці всі складові для створення об'єму на предметах потрібно наносити лінією із врахуванням світлоти предмета та просторового

розташування (лінія повинна бути різного характеру). Завершений рисунок повинен виглядати лаконічно, живописно та грамотно.